

Ένα Νοσοκομείο τον 18^ο αιώνα

Από το «Θησαυρό της Ελληνικής Γραμματείας»
της Έδρας της Ιεραποστολικής
της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.
Μετάφραση, παρουσίαση: Κ. Κυριακίδης

Τον Οκτώβριο του 1136, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Β΄ Κομνηνός (1118-1143) υπέγραψε ένα Τυπικό με το οποίο ίδρυσε στην Κωνσταντινούπολη τη μονή του Παντοκράτορος Σωτήρος Χριστού. Το Τυπικό σώθηκε σε πολλούς κώδικες και δημοσιεύθηκε από τον P. Gautier στη Revue des Etudes Byzantines (τόμος 32-1974).

Με το τυπικό αυτό, εκτός από την ίδρυση της μονής, την εξάρτηση από αυτήν άλλων μονών, την ανοικοδόμηση του ναού της «Υπεραγίας Δεσποίνης και Θεοτόκου της Ελεούσης» και του ναού των Ασωμάτων, ιδρύονται στη μονή νοσοκομείο, γηροκομείο και λεπροκομείο.

Το νοσοκομείο παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον από την άποψη της οργάνωσής του, που μπορεί κανείς να πει δίχως δισταγμό ότι είναι για την εποχή (άραγε μόνο γι' αυτή;) πρωτοποριακή.

Παρακάτω δίνουμε σε μετάφραση ένα απόσπασμα από την περιγραφή του νοσοκομείου, όπως την εκθέτει το Τυπικό, αφήνοντας κατά μέρος ορισμένες δευτερεύουσες, ίσως, σημασίας παραγράφους, που ασχολούνται με τη διατροφή των ασθενών, την πνευματική τους φροντίδα, τις αποδοχές του προσωπικού και άλλες λεπτομέρειες, λιγότερο ή περισσότερο σημαντικές.

Το Τυπικό

«Επειδή Εγώ όρισα να γίνει και Νοσοκομείο που να περιθάλλει πενήντα κλινικούς ασθενείς, θέλω και ορίζω να υπάρχουν ανάλογα κρεβάτια γι' αυτούς τους αρρώστους.

Από τα πενήντα αυτά κρεβάτια, τα δέκα να προορίζονται για τους χειρουργημένους ή για τους τραυματίες. Τα οκτώ για όσους πάσχουν από οξείες και επώδυνες ασθένειες οφθαλμολογικές, κοιλιακές και άλλες. Τα άλλα δώδεκα για άρρωστες γυναίκες. Τα υπόλοιπα για συνηθισμένους ασθενείς. Αν περισσεύουν κρεβάτια που προορίζονται για τραυματίες ή για αρρώστους με οφθαλμολογικά νοσήματα ή άλλες οξείες ασθένειες, να συμπληρώνονται από άλλους αρρώστους, οποιαδήποτε νόσο κι αν έχουν.

Κάθε κρεβάτι να έχει ένα στρωσίδι, ένα τρίχινο στρώμα με μαξιλάρι κι ένα πάπλωμα. Το χειμώνα να προστίθενται και δυο βελόντζες. Τα πενήντα αυτά κρεβάτια τα χωρίζω σε πέντε τμήματα (όρδινους). Σε κάθε τμήμα να υπάρχει και ένα παρακρέβατο. Αυτά να προορίζονται για αρρώστους με επείγουσες περιπτώσεις, οι οποίοι, επειδή τα κανονικά κρεβάτια θα είναι γεμάτα, δεν θα βρίσκουν θέση.

Εκτός από τα κρεβάτια αυτά τοποθετούνται ακόμη έξι πρόσθετα, με ειδικά στρώματα που έχουν μια στρογγυλή τρύπα στη μέση. Αυτά προορίζονται για κατάκοιτους και για όσους πάσχουν από οξύ νόσημα ή είναι εντελώς εξαντλημένοι ή έχουν οδυνηρά τραύματα.

Πρέπει να υπάρχουν μόνιμα στη διάθεση των αρρώστων που είναι άποροι ή πάσχουν από βαριά νοσήματα μέχρι δεκαπέντε ή και είκοσι φορεσιές για να τις χρησιμοποιούν μέσα στο Νοσοκομείο, παραδίνοντας τις δικές τους. Τα ρούχα των αρρώστων αυτών πρέπει να πλένονται και να φυλάγονται για λογαριασμό τους ώστε, να τα φορέσουν όταν αποθεραπευθούν και πρόκειται να φύγουν από το Νοσοκομείο. Κάθε χρόνο, όσες από τις κλινοστρωμένες και τις φορεσιές και τις φορεσιές φθείρονται εντελώς, να αντικαθίστανται. Τα στρώματα και τα μαξιλάρια να ξηλώνονται, να ξαίνεται το μαλλί τους και τα σχισμένα καλύμματά τους να αλλάζονται και να ξαναράβονται ώστε, οι άρρωστοι να ξαπλώνουν άνετα. Από τις κλινοστρωμένες και τα παλιωμένα ρούχα, όσα αντικαθίστανται, αλλά εξακολουθούν να είναι χρήσιμα στους αρρώστους, να φυλάγονται από τον Διοικητικό Διευθυντή. Τα υπόλοιπα να διανέμονται στους φτωχούς.

Επειδή τα πενήντα κρεβάτια χωρίστηκαν σε πέντε τμήματα, ορίζω σε κάθε τμήμα να απασχολούνται δυο

γιατροί, τρεις ειδικευμένοι νοσοκόμοι, δυο επιπλέον βοηθοί τους και δυο τραπεζοκόμοι-καθαριστές. Από τους νοσοκόμους θα διανυκτερεύουν κάθε βράδυ τέσσερις άνδρες και μια γυναίκα, δηλαδή σε κάθε τμήμα από ένα. Αυτοί ονομάζονται εξκουβίτορες (νυκτερινή εφημερία). Για το τμήμα των γυναικών ορίζονται δυο γιατροί. Θα παρίστανται επίσης μια «ιάτραινα», τέσσερις ειδικευμένες νοσοκόμες, δυο επιπλέον βοηθοί τους και δυο τραπεζοκόμες-καθαρίστριες. Από τους γιατρούς που υπηρετούν στα τμήματα, οι δυο πρώτοι ονομάζονται πρωτομηνίτες. Εκτός, όμως, από τους γιατρούς των τμημάτων θα υπάρχουν επιπλέον δυο αρχίατροι (πριμμικήριοι), ένας καθηγητής για να διδάσκει την ιατρική τέχνη και δυο λογιστές (οπτίωνες). Για τους εξωτερικούς ασθενείς ορίζονται επιπλέον τέσσερις γιατροί, από τους οποίους οι δυο με την ειδικότητα του παθολόγου και οι άλλοι δυο με την ειδικότητα του χειρουργού. Οι δυο χειρουργοί θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους και στις γυναίκες, αν τύχει καμιά από αυτές να έχει ανάγκη χειρουργικής επεμβάσεως. Στους γιατρούς αυτούς για τους εξωτερικούς ασθενείς θα παραστέκουν τέσσερις ειδικευμένοι νοσοκόμοι και άλλοι τέσσερις επιπλέον βοηθοί τους. Δυο από τους τελευταίους θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο μοναστήρι μήνα παρά μήνα.

Όλοι οι παραπάνω γιατροί χωρίζονται σε δυο ομάδες. Η πρώτη ομάδα θα υπηρετεί τον ένα μήνα και η άλλη τον άλλο. Το ίδιο ισχύει και για τους δυο αρχιάτρους. Θα παρουσιάζονται στο νοσοκομείο καθημερινά δίχως απουσίες. Επιπλέον, από τις αρχές του Μαΐου και μέχρι του Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου) θα παρουσιάζονται και τα απογεύματα. Έπειτα από τη συνηθισμένη ψαλμωδία θα επισκέπτονται με επιμέλεια τους ασθενείς για να τους εξετάζουν προσεκτικά και να διαπιστώνουν την πορεία της νόσου, να καθορίζουν τη θεραπεία που ταιριάζει στον καθένα, να διατάζουν τα πρεπούμενα σχετικά με το καθετί και να έχουν με κάθε επιμέλεια τη γενική φροντίδα, επειδή πρόκειται να δώσουν για όλα αυτά λόγο στον Παντοκράτορα.

Επίσης οι αρχίατροι, σύμφωνα με τη μηνιαία βάρδια, πρέπει να περνούν κάθε ημέρα από όλα τα κρεβάτια, να ρωτούν κάθε άρρωστο με ποιο τρόπο του προσφέρονται οι ιατρικές υπηρεσίες και αν του προσφέρονται με την πρέπουσα επιμέλεια και προθυμία από αυτούς που έχουν οριστεί να τον φροντίζουν. Επίσης, να σπεύδουν να διορθώνουν τα σφάλματα, να επιπλήττουν αυτόν που έδειξε αμέλεια και να σταματούν αμέσως τις ατσαλιές. Επίσης, πρέπει να παρακολουθούν την καθημερινή διανομή στους αρρώστους του ψωμιού και κάθε άλλου αναγκαίου που ορίστηκε να τους παρέχεται. Γενικά, πρέπει να επιτηρούν τα πάντα με επιμέλεια και να απαιτούν με κάθε φροντίδα να διορθώνονται οι παραλήψεις. Για το λόγο αυτό δεν τους ανατίθεται ευθύνη τμήματος, επειδή το μόνο έργο που έχουν είναι η άσκηση από μέρους τους της επιτηρήσεως. Αν ο γιατρός, που έχει οριστεί για τους εξωτερικούς ασθενείς διαπιστώσει ότι ένας από αυτούς είναι βαριά άρρωστος, ενημερώνει σχετικά τον αρχίατρο. Τότε αυτός δίνει την εντολή να εξετάσει τον άρρωστο κι άλλος γιατρός από τους πιο έμπειρους ώστε, να φροντίσει να κάνει ό,τι είναι δυνατό για τη θεραπεία του.

Πέρα από τους γιατρούς που αναφέρθηκαν πιο πάνω, πρέπει να υπάρχει ένας Διοικητικός Διευθυντής («νοσοκόμος») και ένας Γενικός Επιμελητής («Μειζότερος»). Αυτοί θα παίρνουν με επάρκεια ό,τι χρειάζεται και θα τα μοιράζουν άφθονα, όχι μόνο στους αρρώστους που βρίσκονται στο νοσοκομείο, αλλά και στους εξωτερικούς. Για τη διαχείριση των εφοδίων δε θα είναι υπόλογοι σε κανένα, προκειμένου να μη δημιουργείται καμία καθυστέρηση ή έλλειψη στη διανομή τους.

Γενικά, παραγγέλλουμε σε όλους, τόσο στους γιατρούς και σ' αυτούς που τους επιτηρούν, όσο και στους νοσοκόμους και σε όλους τους άλλους να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους με στραμμένα τα μάτια προς τον Παντοκράτορα. Να μη δείχνουν αδιαφορία στη φροντίδα των ασθενών, μια και ξέρουν για το πόσο αμείβεται από το Θεό η εργασία αυτή όταν γίνεται σωστά, καθώς επίσης και για τον κίνδυνο που περικλείει, όταν αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση και ξεφεύγει από το σωστό δρόμο. Ό,τι κάνουμε σε καθένα από αυτούς τους ελαχίστους αδελφούς μας, ο Δεσπότης μας Θεός τα νιώθει σαν να γίνονται γι' Αυτόν κι έτσι ανάλογα με τα καλά που κάνουμε, προσφέρει και τις αμοιβές. Πρέπει, λοιπόν, όλοι μας να διαμορφώσουμε τη συμπεριφορά μας απέναντι στους αδελφούς μας, με βάση τη σκέψη ότι δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από το ακοίμητο μάτι του Θεού και ότι το να πέσουμε στα χέρια Του είναι κάτι το φρικτό.

Στην παραπάνω ομάδα των γιατρών, των νοσοκόμων και όλων των άλλων, προσθέτουμε και τους εξής: έναν προϊστάμενο φαρμακοποιό («επιστήκτων»), τρεις ειδικευμένους παρασκευαστές-φαρμακοτρόφιτες («πημεντάριοι»), δυο βοηθούς τους, έναν κλητήρα («οστιάριος»), πέντε πλύντριες («σαπωνίστριαι»), ένα θερμαστή στο μαγειρείο («λεβητάριος»), δυο μάγειρους, έναν ιπποκόμο («στράτωρ») για τα άλογα του μύλου και για να φροντίζει τα άλογα των γιατρών την ώρα που ασχολούνται στο νοσοκομείο, ένα θυρωρό («πυλωρός»), έναν τροφοδότη («οψωνιάτωρ»), δυο ιερείς και δυο αναγνώστες. Ο ένας από τους ιερείς, εφοδιασμένος με την άδεια του Αρχιερέα, θα αφιερωθεί στην ακρόαση των εξομολογήσεων των εξασθενημένων αρρώστων ώστε, να μη φεύγουν από τον κόσμο ανεξομολόγητοι και έτσι πεθαίνουν από τον

ψυχικό θάνατο, που είναι αληθινά ο πιο φοβερός. Ακόμη προσλαμβάνονται δυο αρτοποιοί, τέσσερις νεκροθάπτες, ένας ιερέας για τις κηδείες, ένας καθαριστής αποχετεύσεων και ένας μυλωνάς».